

Tanssi avaa polkuja oman itsen ja eri kulttuurien ymmärtämiseen

Liikkeen ja tanssin avulla voidaan laajentaa kulttuurista ymmärrystä. Eri kulttuureista lähtöisin olevia tansseja harrastaville monenlaisen naiseuden arvostaminen, tunteiden ilmaiseminen ja harrastusyhteisö voi tarjota myös voimaantumisen kokemuksia, oman itsen ja kehon hyväksymistä.

Suomalainen tanssikulttuuri ja tanssin harrastuskenttä ovat viime vuosikymmenten aikana moninaistuneet. Suomessa harjoitetaan yhä laajemmin taustoiltaan erilaisten tanssien kirjoa. Myös eri kulttuureista lähtöisin olevat tanssimuodot ovat tulleet maassamme yhä suosituimmiksi jo aikaisemmin vakiintuneiden tanssimuotojen, kuten nykytanssin ja baletin rinnalle. Muutos näkyy myös koulussa ja liikuntakasvattajien työssä oppilaiden kiinnostuksen myötä.

Tanssikulttuurin moninaistumisesta huolimatta suomalainen keskustelu ja tutkimus tanssista ovat viime vuosiin saakka painottuneet edelleen länsimaiseen taidetanssiin ja tanssin ammattilaisten näkökulmiin. Siksi päätin tarttua väitöskirjatutkimuksessani ajankohtaiseen aiheeseen, jolla näen olevan myös laajempaa kulttuurista merkitystä. Pidän tärkeänä pohtia eri tanssimuotojen sosiaalisten ja kulttuuristen taustojen vaikutusta tanssin opettamiseen ja harrastamiseen Suomessa.

Voiko tanssin harrastaminen lisätä kulttuuritietoisuutta ja purkaa kulttuurisia stereotyyppioita? Miten tanssi voisi tukea voimaantumista? Millaisia ovat tanssinharrastajien toiseuden kokemukset? Muun muassa näitä kysymyksiä pohdin loppuvuonna 2013 valmistuneessa liikuntapedagogiikan väitöskirjassani ”Kulttuurinen kiinnostus heräsi tanssiharrastukseeni myötä. Flamenco, itämainen tanssi ja länsiafrikkalaiset tanssit tanssinopettajien ja -harrastajien kokemana”. Tutkimuksessani selvitin, millaisia arvoja tanssinopetuksen avulla opetetaan ja opitaan, ja miten tanssinopetus voidaan nähdä kulttuurikasvatuksena. Kulttuurikasvatuksen tavoitteina pidän muun muassa kulttuuritiedon lisäämistä ja kulttuurivälisen ymmärryksen kehittymistä.

Tutkimusaiheeni liittyy myös yhä vilkkaampaan keskusteluun monikulttuurisuudesta ja kulttuurien

rinnakkainelosta. Kulttuurit ja uskonnot saatetaan nähdä selvärajaisina ja jähmeinä, erilaisten tapojen ja perinteiden ryppäänä, joiden avulla ihmisten välisiä eroja on helppo perustella, jakaa ihmisiä ”meihin” ja ”toisiin”. Tällaista keskustelua on viime aikoina käyty runsaasti myös mediassa. Huolestuttavaa on, että kulttuurien välisten raja-aitojen rakentaminen ei näytä viime aikoina ainakaan madaltuneen.

Kullakin tutkimukseen valitsemallani tanssimuodolla on omat etniset ja kulttuuriset juurensa, mutta tutkin niitä myös niin sanottuina ylijämaisina tanssimuotoina. Tutkimani tanssimuodot siirtyvät maasta ja maanosasta toiseen saaden vaikutteita muista kulttuureista ja vaikuttaen toisiin kulttuureihin. Flamenco, länsiafrikkalaiset tanssit ja itämainen tanssi ovat muokkautuneet jo omissa ”kotimaissaan”, kuten Espanjassa, Guineassa ja Egyptissä. Siirtyessään uusiin paikkoihin, kuten Suomeen, ne ovat edelleen jatkaneet muuttumistaan. (Vrt. Laukkanen 202, 212.)

Toiseus ja identiteetti

Tutkittavat tanssinharrastajat kuvasivat runsaasti tanssimiseen liittyviä toiseuden kokemuksia. Kärjistetyksi sanottuna toiseus on sitä, että näemme maailman jakautuvan meihin ja muihin. Tällöin ”meidän” näkökulmastamme jostakusta tehdään toinen.

Tanssinharrastajat pohtivat suomalaisen kulttuurin ja sille tyypillisenä pitämiensä tanssimuotojen eroja ja samanlaisuuksia oman kehonsa ja harrastamansa tanssimuodon kautta. Lähes jokainen tanssinharrastaja tutkiskeli omalla tavallaan toiseuteen liittyviä teemoja. Sellainen oli esimerkiksi ”oman ulkomaalaisen taustan” tarkastelu suhteessa toisesta kulttuurista peräisin olevan tanssimuodon harrastamiseen.

Tunnen itseni tietynlaiseksi turistiksi siksi, että liikkeet ja tanssit eivät ole minulle todellakaan itsestään selvyys, kuten afrikkalaisille. Ilman erittäin pätevää opettajaamme en pystyisi varmaankaan tekemään liikkeistä mitään. Tunnen olevani rytmillisesti yksinkertainen jäykkänä suomalaisena. (Länsiafrikkalaisten tanssien harrastaja.)

Vaikka toiseus ymmärretään tutkimuskirjallisuudessa usein niin, että jotakuta itsestä poikkeavaa tai

erilaista pidetään itseä alempiarvoisena, liittyivät tanssinharrastajien toiseuden kokemukset ennen kaikkea huonommuudentunteeseen heidän verratessaan itseään harrastamansa tanssimuodon kulttuurissa asuviin tanssijoihin. Tutkittavat pitivät itseään heikompina tanssijoina nimenomaan kansallisuutensa ja kulttuurinsa vuoksi. Esimerkiksi keskivartalon liikkeet tuottivat tanssijoille välillä vaikeuksia, ja he ajattelivat syyn olevan siinä, että keskivartalon liike ei vain suomalaiselta luonnistu.

Liikkeet näyttävät suomalaiselta niin kauan kunnes niihin ryhtyy saamaan mukaan keskivartalon ja aksentoinnin. Jotenkin suomalaiseen kansantanssiin liittyy minulla käsitys sellaisesta jalka- ja käsikeskeisestä tekemisestä. Keskivartalo on vain jotain, mistä jalat ja kädet sojottavat ja niillä tanssitaan. (Flamencotanssin harrastaja.)

Edellä olevan kuvauksen kirjoittaja ei ollut koskaan itse harrastanut suomalaisia kansantansseja. Siitä huolimatta hän vertasi ”suomalaista” tapaa liikkuu siihen, millaista tapaa taas flamencotanssissa pyritään tavoittamaan. Kulttuurin ihanteiden vuoksi suomalainen ja länsimainen tanssitapa vaikuttavat tanssijoiden tanssikokemuksiin, vaikka he eivät olisi niitä itse tanssineetkaan.

Välillä tanssijat kertoivat löytäneensä luottamuksen tanssimiseensa, jolloin he painottivat oman tyylin löytämisen tärkeyttä. Näinä hetkinä tanssijoille ei noussut merkitykselliseksi kansallisuus tai maantieteellinen sijainti, vaan kulttuurien väliset etäisyydet menettivät merkityksensä ja henkilökohtainen ilmaisuus oli tärkeintä.

Sillä ei ole merkitystä, että olen suomalainen. Koen, että vain pitkäjänteisellä tanssiin tutustumisella ja vuosien myötä omaan tanssiin löytyy syvyyttä, tunnetta ja intohimoa. Alun tanssin ilo syvenee todelliseksi onneksi! (Itämaisen tanssin harrastaja.)

Edellä olevalle tanssijalle tanssimisen ainutkertaisuus ja oma itse olivat keskeisiä. Tanssiharjoittelu antoi tanssijoille mahdollisuuden elää identiteettiään, joka näytti olevan joustava ja dynaaminen. Ajoittain tanssijat identifioituivat enemmän paikalliseen suomalaiseen kulttuuriin, jolloin he selittivät tanssimisen vaikeutta kansallisuudella. Toisena hetkenä tanssijoiden identiteetti taas kytkeytyi vahvemmin tanssimuodon ”kotikulttuuriin” tai vielä laajemmin maailmanlaajuiseen kulttuuriin (Vrt. Hall 1999, 63–64.) Tällöin maantieteelliset etäisyyden kutistuivat, kansallisuudella ei ollut suurta merkitystä ja tanssijat nauttivat erityisesti omasta ilmaisustaan. Kulttuurirajat ylittävien tanssimuotojen rikkautena pidän sitä, että oman kehollisuuden ja tanssimisen avulla voi tulla tietoiseksi omasta kulttuuritaustastaan ja identiteetistään. Tällainen tiedostaminen voi mahdollistaa muiden ihmisten avointa kohtaamista haittaavien omien stereotyyppisten ajatusmallien kyseenalaistamisen.

Kulttuurikasvatuksen ja voimaantumisen yhteys

Se koko kulttuuri, joo. Mulle tää tanssin opettaminen rupee muodostumaan entistä enemmän niin, että se

kulttuuri on se asia, ei ne liikkeet ja kahdeksikot. (Itämaisen tanssin opettaja.)

Tutkimukseen osallistuneiden opettajien pyrkimyksenä oli laajentaa tanssijoiden kulttuurikuvaa, joka koski sekä tanssimuotoa että sen kulttuuritaustoja. Opettajien huolena oli, että yleistävät ja yksinkertaistavat käsitykset tanssimuodoista voivat laajentua koskemaan myös niiden taustalla olevia kulttuureita ja niiden piirissä eläviä ihmisiä. Opettajien tavoitteena oli stereotyyppien, eksotiikan, erilaisuuden mielikuvan ja yleistävien kulttuurikäsitteiden vähentäminen.

Semmoistakin elämisen tapaa jotenkin yritän vähän valaista, jotta ne ei ois niin kovin, kovin rasistisia tai muuten uskomuksia täynnä ne ihmisten mielikuvat. (Länsiafrikkalaisten tanssin opettaja.)

Konkreettisesti opettajat pyrkivät avartamaan tanssijoiden kulttuurikuvaa paitsi kertomalla eri kulttuureista myös tanssimalla. Opettajien mukaan kulttuurikuva laajenee kehollisen tekemisen ja tanssiharjoittelun avulla, kun tanssijat tutustuvat oman kehonsa kautta syvemmin tanssimuotoon ja sen kulttuuritaustoihin.

Kulttuurikasvatuksen periaatteita opettajat toteuttivat myös pohtimalla tanssijoiden kanssa kriittisesti esimerkiksi kulttuurisia kehoideaaleja ja kulttuureihin liittyviä voimaantumista estäviä arvoja. Tällaisesta nähtiin esimerkkinä muun muassa länsimainen hoikkuuden ja nuoruuden yliarvostaminen.

Itämainen tanssi on myös auttanut itsensä ts. ulkomuotonsa hyväksymisessä. Siis miten ihana onkaan, kun ei tarvitse olla nykyvaatimusten mukainen nuori, hoikka, muhkuraton jne. voidakseen tanssia ja esiintyä, tuntea itsensä kauniiksi, ja nauttia omasta kropastaan!! (Itämaisen tanssin harrastaja.)

Kulttuurikuvan laajenemiseen liittyivät näin tanssijoiden pohdinnat kehon ja kehollisuuden kulttuurisidonnaisuudesta. Myös monenlaisen naiseuden arvioiminen, vahvojen tunteiden ilmaiseminen ja yhteisöllisyyden kokeminen olivat tanssijoille voimaantumisen tärkeitä. Ne ilmenivät tanssijoille ominaisuuksina, joita ei aina heidän kokemuksensa mukaan Suomessa riittävästi arvosteta tai pidetä suotavana näyttää. Kulttuurisen ymmärryksen laajeneminen kytkeytyi mielenkiintoisella tavalla tanssijoiden kokemaan voimaantumiseen.

Lähestyin voimaantumista hyvinvointia luovana kokemuksena. Voimaantumiseen kytkeytyvät muun muassa elämänlaadun paraneminen ja itsensä arvokkaaksi tunteminen. (Vrt. Mahlakaarto 2010, 21–22). Voimaantumista tukivat esimerkiksi kehon kuunteleminen, liikkeiden aistiminen ja tunne kokonaisvaltaisesti läsnäolosta, jossa on mukana sekä mieli että keho. Myös kehon sisäisten viestien kuunteleminen olivat voimaantumisen muodostumisessa tärkeitä. Opettajat tukivat voimaantumista monin tavoin ja monesta oppimiskäsityksestä käsin. Yhteistä kaikille tutkimukseen osallistuneille opettajille oli se, että he hyödynsivät osin kehollisen oppimisen periaatteita, vaikka eivät oppimiskäsitystä käsitteellisesti tunteneetkaan.

Kehollisessa oppimisessa oppimisen ajatellaan tapahtuvan koko kehossa, koko ihmisessä ja ihmisten välisessä sosiaalisessa ja fyysisessä toiminnassa. Keholliseen toimintaan liittyvät sekä liikkeessä että

kehossa tapahtuvat aistimukset, kokemukset ja fysiologiset muutokset (Anttila 2011; 2013, 15–17.) Keskeistä kehollisessa oppimisessa ja samalla myös voimaantumisen oli kokonaisvaltaisuus. Kokonaisvaltaisuuden tunne syntyi monista tekijöistä, kuten liikekielen, ilmaisun ja musiikin keskinäisestä yhteydestä ja niiden yhdistämisestä tanssimuodon kulttuuristaan. Henkilökohtaisten kokemusten lisäksi tanssijoille oli myös tärkeää tanssiryhteyden eli opettajan ja muiden ryhmässä tanssivien tuki sekä myönteinen ja hyväksyvä ilmapiiri.

Tanssi osana liikuntakasvatusta

Koulussa tanssia opettavat ensisijaisesti liikunnanopettajat, joilla on hyvät mahdollisuudet opettaa taitojen lisäksi tutkimukseni tanssinharrastajillekin tärkeäksi osoittautunutta kulttuuritietoisuutta ja kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämistä. Tanssi voi toimia sillanrakentajana yleistävien kulttuurikäsitteiden ja stereotyyppien vähentämisessä. Yksipuolisiin käsityksiimme ovat voineet vaikuttaa muun muassa julkisuudessa esitetty tieto etenkin kauempana sijaitsevista kulttuureista. Esimerkiksi Afrikka esitetään usein köyhänä ja kurjana maanosana, johon liitetään ennemminkin sodat ja nälänhätä kuin positiiviset asiat. Tällaisia yleistäviä kulttuurikäsitteitä opettaja voi tanssia opettaessaan kriittisesti käsitellä.

Tutkimukseni perusteella eri kulttuureista lähtöisin olevia tanssimuotoja harjoittamalla oppilaat voivat tulla paremmin tietoisiksi myös omasta kulttuuristaustastaan ja identiteetistään. Identiteetin vahvistuminen ja laajeneminen näyttävät kytkeytyvän voimaantumiseen ja hyvinvointiin. Opettajan toiminnalla on tärkeä merkitys oppilaiden voimaantumisen tukemisessa tai toisaalta voimaantumisen estämisessä. Tulisiko liikunnanopettajan ottaa kriittisemmin kantaa esimerkiksi voimaantumista estäviin kulttuurisidonnaisiin arvoihin, kuten hoikkisuuden ihannointiin ja keskustella sen kulttuurisidonnaisuudesta oppilaiden kanssa?

Liikuntaa ja tanssia opettavat opettajat tarvitsevat yhä enemmän sellaista koulutusta, joka antaa aineksia ”maailman avaamiseen” ja kulttuuriseen dialogiin. Myös opettajakoulutuksessa tulisi tarjota opettajaksi opiskeleville riittävät eväät kulttuurikasvatustaan toimimiseen. Yksi keskeisimmistä kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvän kasvatuksen tavoitteista on oikeudenmukaisuuden ja samanarvoisuuden edistäminen.

MARIANA SILJAMÄKI, LitT

Yliopistonopettaja

Liikuntakasvatuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Sähköposti: mariana.siljamaki@jyu.fi

NÄIN TUTKITTIIN

Väitöskirjatutkimus ”Kulttuurinen kiinnostus heräsi tanssiharrastuksen myötä. Flamenco, itämainen tanssi ja länsiafrikkalaiset tanssit tanssinopettajien ja -harrastajien kokemana” koostuu neljästä, vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista ja yhteenveto-osasta. Artikkelit on julkaistu tanssintutkimuksen, kasvatustieteen, liikunta-alan ja kulttuurintutkimuksen lehdissä vuosina 2010–2012 (Siljamäki ym. 2013).

Tutkimusaineisto muodostui teemahaastatteluista, kokeuspäiväkirjoista ja videoaineistosta. Tutkimukseen osallistui seitsemän kokenutta tanssinopettajaa eri puolilta Suomea. Tanssiopettajien lisäksi tutkimukseen osallistui 36 tanssinharrastajaa. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla tanssijoilla oli kokemusta oman tanssimuotonsa harjoittamisesta 4–20-vuoden ajalta. Tanssinharrastajat pitivät päiväkirjaa tanssimisen kokemuksistaan. Kirjoittamisen tapa perustui **Max van Manenin** (2003) muotoamaan hermeneuttis-fenomenologiseen tutkimusotteeseen. Metodologiset lähtökohdat kumpusivat fenomenologiasta ja fenomenografiasta.

Työssä käytettiin käsitettä kulttuurikuva, joka tarkoitti paitsi kulttuuritietoutta, myös asennoitumista tai suhtautumistapaa omaan ja toiseen kulttuuriin. (Bennet 1998; Landis, Bennet & Bennet 2004.) Esimerkiksi kulttuuriset stereotyyppit ovat tavallisia ja niiden olemassaolo on inhimillistä. Stereotyyppien avulla voidaan jäsentää maailmaa hallittavissa olevalla tavalla. Stereotyyppit saattavat kuitenkin muuttua ongelmallisiksi, jos emme enää rekisteröi niiden takana olevia yksilöitä, vaan näemme ihmiset yhtenäisenä ryhmänä ennako-oletustemme määrittelemien silmälasien lävitse. (Esim. Löytty 2005.)

LÄHTEET

- Anttila, E.** 2011. Taiteen tieto ja kohtaamisen pedagogiikka. Teoksessa E. Anttila (toim.) taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 151–173.
- Anttila, E.** 2013. Koko koulu tanssii!! Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus. Acta Scenica 37.
- Bennett, M. J.** 1998. Intercultural communication: A current perspective. Teoksessa M. J. Bennett (toim.) Basic concepts of intercultural communication. Selected readings. Boston: Intercultural Press, 134.
- Landis, D., Bennett, J. & Bennett, M. J.** 2004. Handbook of intercultural training. London: Sage.
- Hall, S.** 1999. Identiteetti. Suom. ja toim. M. Lehtonen & J. Herkman. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Laukkanen, A.** 2012. Liikuttavat erot. Etnografisia kohtaamisia itämaisessa tanssissa. Turun yliopiston julkaisuja C355.
- Löytty, O.** 2005. Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Mahlakaarto, S.** 2010. Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 394.
- Siljamäki, M.** 2013. ”Kulttuurinen kiinnostus heräsi tanssiharrastuksen myötä” Flamenco, itämainen tanssi ja länsiafrikkalaiset tanssit tanssinopettajien ja -harrastajien kokemana. University of Jyväskylä. Studies in Sport, Physical Education and Health 199.
- van Manen, M.** 2003. Research lived experience. Human science for an action sensitive pedagogy. 2. painos. Albany, N.Y.: State University of New York Press.